

УДК 37.091.321-021.321:57](045)

DOI <https://doi.org/10.32782/pcsd-2025-1-17>

Світлана ЛЮЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та здоров'я людини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., Україна, 20300
ORCID: 0000-0002-5898-4511

Бібліографічний опис статті: Люленко, С. (2025). Види масової позакласної роботи з біології, особливості підготовки та організації масових заходів. *Проблеми хімії та сталого розвитку*, 1, 121–125, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2025-1-17>

ВИДИ МАСОВОЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З БІОЛОГІЇ, ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

У статті розглядаються основні види масової позакласної роботи з біології та особливості її проведення в закладах загальної середньої освіти. Автори аналізують теоретичні засади організації таких заходів, їхню роль у формуванні пізнавального інтересу, екологічної свідомості та дослідницьких навичок учнів. Визначено, що масові позакласні заходи є потужним інструментом виховання екологічного мислення, відповідального ставлення до навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.

Досліджено особливості підготовки та організації масових заходів, визначено ключові педагогічні принципи, що забезпечують ефективність їх проведення: системність, плановість, практична спрямованість, використання інноваційних методів та міжпредметна інтеграція. Наголошено на необхідності залучення учнів до активної діяльності через проектну роботу, екологічні акції, конкурси, вікторини, експедиції та екскурсії.

Проаналізовано проблеми, які виникають під час організації масової позакласної роботи, зокрема відсутність належного матеріально-технічного забезпечення, низька мотивація учасників, обмежений час у вчителів та недостатня підготовка педагогів до реалізації таких ініціатив. Подано практичні поради щодо подолання цих викликів, серед яких: застосування міжпредметного підходу, співпраця з науковими установами та громадськими організаціями, залучення експертів.

Стаття містить аналіз сучасних науково-методичних підходів до проведення позакласних заходів з біології та окреслює перспективи розвитку цього напрямку в умовах реформування сучасної освіти. Підкреслено важливість інтеграції теоретичних знань з біології у практичну діяльність учнів, що сприяє закріпленню знань, розвитку дослідницьких компетентностей та екологічної свідомості школярів.

Ключові слова: позакласна робота, біологія, масові заходи, пізнавальний інтерес, екологічне виховання, дослідницькі компетентності.

Svitlana LIULENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Biology and Human Health, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova str., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300
ORCID: 0000-0002-5898-4511

To cite this article: Liulenko, S. (2025). Vydy masovoi pozaklasnoi roboty z biolohii, osoblyvosti pidhotovky ta orhanizatsii masovykh zakhodiv [Types of mass extracurricular activities in biology, features of preparation and organization of mass events]. *Problems of Chemistry and Sustainable Development*, 1, 121–125, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2025-1-17>

TYPES OF MASS EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN BIOLOGY, FEATURES OF PREPARATION AND ORGANIZATION OF MASS EVENTS

The article examines the main types of mass extracurricular activities in biology and the specifics of their implementation in general secondary education institutions. The authors analyze the theoretical foundations of organizing such events, their role in developing students' cognitive interest, environmental awareness, and research skills. It is determined that mass extracurricular activities are a powerful tool for fostering ecological thinking, responsible attitudes toward the environment, and rational use of natural resources.

The study explores the features of preparing and organizing mass events, identifying key pedagogical principles that ensure their effectiveness: systematic planning, practical orientation, the use of innovative methods, and interdisciplinary integration. The importance of engaging students in active activities through project work, environmental campaigns, competitions, quizzes, expeditions, and excursions is emphasized.

Problems that arise during the organization of mass extracurricular work are analyzed, including the lack of adequate material and technical resources, low motivation of participants, limited time for teachers, and insufficient preparation of educators for implementing such initiatives. Practical recommendations are provided to overcome these challenges, including the use of interdisciplinary approaches, cooperation with scientific institutions and public organizations, and involving experts.

The article includes an analysis of modern scientific and methodological approaches to conducting extracurricular events in biology and outlines the prospects for developing this area in the context of modern educational reform. The importance of integrating theoretical knowledge of biology into students' practical activities is emphasized, contributing to knowledge consolidation, the development of research competencies, and students' environmental awareness.

Key words: extracurricular activities, biology, mass events, cognitive interest, environmental education, research competencies.

Актуальність проблеми. У сучасних умовах розвитку освіти масова позакласна робота з біології набуває особливого значення, оскільки вона сприяє підвищенню інтересу учнів до вивчення природничих наук, розвитку їхньої самостійності та формуванню екологічної свідомості. Водночас аналіз педагогічної практики показує, що далеко не всі навчальні заклади ефективно використовують можливості масових заходів для активізації навчального процесу. Часто такі заходи проводяться епізодично, без належної методичної підготовки, що знижує їхню ефективність.

Основними проблемами, які виникають при організації масової позакласної роботи є: відсутність системного підходу до планування масових заходів, недостатнє матеріально-технічне забезпечення для проведення екологічних акцій та польових практик, низька мотивація учнів до участі в позакласних заходах, обмеженість часу вчителів для якісної організації масової позакласної роботи, відсутність інтеграції позакласних заходів із загальною освітньою програмою.

Необхідність удосконалення методичних підходів до проведення масових позакласних заходів з біології є актуальною проблемою, яка потребує детального дослідження та розробки ефективних рекомендацій для педагогів

Масова позакласна робота з біології є важливим елементом сучасного освітнього процесу, що сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню ціннісного ставлення до природи. У зв'язку зі змінами у сфері освіти, необхідністю впровадження компетентнісного підходу та розвитку екологічної свідомості учнів, актуальність вивчення ефективності масових заходів постійно зростає.

Сучасні учні мають широкий доступ до інформаційних ресурсів, однак для ефективного засвоєння знань необхідно створювати умови для їх активної участі у навчальному процесі. Масові форми позакласної роботи дозволяють зацікавити школярів, розширити їхні знання та залучити до практичної діяльності. Також такі заходи сприяють розвитку комунікативних навичок, умінь працювати в команді, критично мислити та аналізувати природні явища.

Незважаючи на значні переваги масових позакласних заходів, у сучасній освітній практиці спостерігаються проблеми їх ефективного впровадження. Недостатня методична підготовка вчителів, обмежені матеріально-технічні ресурси, відсутність чітких рекомендацій щодо організації позакласної роботи – все це перешкоджає її якісному проведенню. Тому дослідження видів масової позакласної роботи та особливостей її реалізації має важливе значення для вдосконалення освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у сфері позакласної роботи з біології охоплюють широкий спектр питань, зокрема розвиток пізнавального інтересу, формування екологічної свідомості та удосконалення методів організації масових заходів.

У працях таких дослідників, як Савченко О.Я., Подмазін С.М., Ващенко Л.О. та Демченко Л.М., розглядаються сучасні підходи до викладання біології та ефективні методики проведення позакласних заходів, які сприяють активізації навчального процесу. Вони наголошують на важливості інтеграції позакласних заходів у загальну освітню програму та необхідності використання інноваційних технологій.

У працях таких дослідників, як Богданова О.К. та Кизенко В.І., розглядаються

сучасні підходи до викладання біології та ефективні методики проведення позакласних заходів, які сприяють активізації навчального процесу. Вони наголошують на важливості інтеграції позакласних заходів у загальну освітню програму та необхідності використання інноваційних технологій (Богданова, 2003).

Аналіз літератури свідчить, що ефективність масових позакласних заходів значно підвищується за умови врахування вікових особливостей учнів, використання інтерактивних методик та практичної спрямованості заходів. Разом з тим, залишається потреба у розробці більш детальних методичних рекомендацій для педагогів, що дозволить зробити позакласну діяльність ще більш результативною та привабливою для учнів.

Мета дослідження. Аналіз та узагальнення сучасних підходів до організації масової позакласної роботи з біології, визначення її основних видів і особливостей проведення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна освіта спрямована не лише на засвоєння теоретичних знань, а й на формування всебічно розвиненої особистості. Позакласна робота з біології відіграє важливу роль у цьому процесі, оскільки сприяє розширенню світогляду учнів, розвитку їхньої творчості, пізнавального інтересу та екологічної свідомості.

Одним із найефективніших засобів залучення учнів до активної діяльності є масові форми позакласної роботи. Вони охоплюють велику кількість учнів, стимулюють їх до навчання, створюють сприятливі умови для розвитку соціальних навичок і самовираження.

Види масової позакласної роботи з біології.

Масові форми позакласної роботи поділяються на кілька основних видів:

- біологічні тижні та декади – комплекс заходів, спрямованих на популяризацію біологічних знань (виставки, вікторини, конкурси, екскурсії);
- предметні олімпіади – стимулюють учнів до самостійного вивчення біології, розвивають їхню дослідницьку компетентність;
- конкурси та вікторини – допомагають урізноманітнити навчальний процес, формують навички командної роботи;
- науково-популярні конференції – залучають учнів до обговорення актуальних екологічних та біологічних проблем;

– екологічні акції та кампанії – привчають до відповідального ставлення до природи (посадка дерев, прибирання територій, догляд за зеленими насадженнями);

– виставки робіт учнів – демонстрація результатів творчої діяльності (гербарії, моделі екосистем, дослідницькі проєкти);

– екскурсії та польові практики – дають змогу учням спостерігати біологічні явища в природних умовах, що сприяє розвитку їхніх дослідницьких здібностей (Дичківська, 2004).

Масові заходи з біології мають свою специфіку, що зумовлена необхідністю активного залучення великої кількості учнів, інтеграцією теоретичних знань у практичну діяльність та спрямованістю на формування екологічного світогляду. Ефективне проведення таких заходів потребує комплексного підходу та дотримання певних педагогічних принципів.

До принципів організації масових заходів відносять :

1. Системність і плановість – заходи мають бути складовою загального освітнього процесу, інтегруватися з навчальним матеріалом та організовуватися відповідно до календарного планування школи.

2. Доступність і диференціація – важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, пропонуючи різні рівні складності завдань.

3. Практична спрямованість – акцент має бути зроблений на проведення експериментів, спостережень, проєктної діяльності, що дозволяє учням отримати практичний досвід.

4. Використання інноваційних методів – застосування інтерактивних технологій, цифрових ресурсів, мультимедійних презентацій, віртуальних лабораторій, які підвищують зацікавленість учнів.

5. Залучення учнів до активної діяльності – формування групових і командних завдань, квестів, рольових ігор, що сприяють співпраці та розвитку комунікативних навичок (Кизенко, 2002).

6. Міжпредметна інтеграція – поєднання біології з іншими науками (екологія, хімія, фізика, географія), що дозволяє створювати міждисциплінарні заходи.

Виділяють три етапи організаційних аспектів проведення масових заходів.

1. Підготовчий етап:

- розробка плану заходу, визначення його тематики, формату і цільової аудиторії;
- підготовка інформаційних матеріалів, наочних посібників, демонстраційного обладнання;
- залучення фахівців (науковців, екологів, представників громадських організацій) для проведення лекцій або майстер-класів.

2. Основний етап:

- використання активних методів навчання, таких як дебати, дискусії, вікторини, біологічні експерименти;
- проведення практичних занять на місцевості (екскурсії, польові дослідження, екоакції);
- організація конкурсів, змагань, науково-популярних конференцій з підбиттям підсумків і нагородженням учасників.

3. Підсумковий етап:

- оцінка ефективності заходу через опитування, анкетування, аналіз зворотного зв'язку від учнів та вчителів;
- визначення перспектив удосконалення та планування подальших заходів з урахуванням отриманого досвіду.

Наведемо приклади успішних масових заходів з біології.

Тиждень біології – включає тематичні конкурси, інтерактивні заняття, виставки дослідницьких робіт учнів.

Екологічні акції («Посади дерево», «Збережемо птахів узимку») – сприяють вихованню відповідального ставлення до природи.

Наукові квести та біологічні марафони – залучають учнів до пізнавальної гри, що розвиває логічне мислення і знання.

Лекції та майстер-класи з біотехнологій – знайомлять учнів із сучасними досягненнями науки (Ярошенко, 1997).

Таким чином, успішне проведення масових позакласних заходів з біології вимагає ретельної організації, інноваційних методик та активного залучення учнів до процесу навчання через практичну діяльність.

Також важливо врахувати сучасні освітні тенденції, що включають використання цифрових технологій та інтеграцію практичної діяльності у навчальний процес.

Однією з ключових тенденцій є активне впровадження цифрових технологій у навчальний процес. Інтерактивні платформи, такі як

Google Classroom та Moodle, стали невід'ємною частиною організації дистанційного навчання. Вони дозволяють викладачам ефективно комунікувати з учнями, організовувати навчальні матеріали, оцінювати роботи та відстежувати прогрес учнів (Гура, 2018).

Крім того, використання віртуальних лабораторій відкриває нові можливості для проведення біологічних експериментів у цифровому середовищі. Це особливо актуально для тих шкіл та університетів, які не мають доступу до сучасного лабораторного обладнання. Завдяки віртуальним симуляціям учні можуть вивчати складні біологічні процеси та експериментувати без обмежень реального світу.

Доповнена та віртуальна реальність дозволяє візуалізувати складні біологічні явища, зокрема за допомогою 3D-моделей клітин, органів та екосистем. Такий підхід значно полегшує сприйняття складного матеріалу та сприяє глибшому розумінню навчального контенту (Сліпчук, 2006).

Мобільні додатки для моніторингу екологічного стану навколишнього середовища та ведення наукових спостережень стали незамінним інструментом для проведення польових досліджень. Учні можуть використовувати смартфони та планшети для збору даних, аналізу результатів та їх візуалізації, що сприяє формуванню навичок роботи з інформаційними технологіями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В статті досліджено особливості організації та проведення масової позакласної роботи з біології в закладах загальної середньої освіти. Визначено основні види таких заходів, їхню роль у формуванні пізнавального інтересу, екологічної свідомості та дослідницьких навичок учнів. Проведений аналіз сучасних науково-методичних підходів дозволив окреслити основні принципи та методи ефективного реалізації масових заходів. Масова позакласна робота є невід'ємною частиною освітнього процесу, оскільки сприяє активному залученню учнів до навчання, підвищує їхню мотивацію та формує стійкий інтерес до природничих наук. Різноманітність форм позакласної роботи від біологічних тижнів і предметних олімпіад до екологічних акцій і дослідницьких проєктів – дозволяє враховувати інтереси учнів і створювати умови для їхнього всебічного розвитку. Ефективність

заходів залежить від інтеграції практичної діяльності у навчальний процес, що сприяє закріпленню теоретичних знань через дослідження, експерименти та екологічні ініціативи. Важливість використання сучасних освітніх технологій – цифрових платформ, віртуальних лабораторій, мобільних додатків – для залучення учнів та вдосконалення навчального процесу. Отже, масова позакласна робота з біології має значний потенціал у формуванні компетентностей учнів, розвитку їхньої самостійності та

критичного мислення. Для підвищення її ефективності необхідно забезпечити системний підхід, використання сучасних технологій та інтеграцію практичної діяльності в навчальний процес. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення конкретних.

Результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження нових навчальних програм, курсів і методичних рекомендацій, спрямованих на розвиток навичок організації позакласної роботи з біології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданова О. К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі. Харків : Основа, 2003. 80 с.
2. Гура А. Н. Інформаційно-комунікаційні технології в підготовці майбутніх учителів природничих спеціальностей. Молодий вчений, 7 (59), 2018. 64–66.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
4. Кизенко В. І. Особливості застосування методів навчання на факультативних заняттях. *Біологія і хімія в школі*. 2002. № 5. С. 6–13.
5. Сліпчук І. Ю. Дидактичні можливості інформаційних технологій у навчанні біології. *Біологія і хімія в школі*. 2006. № 5 С. 32–34.
6. Ярошенко О. Г. Групова навчальна діяльність школярів: Теорія і методика. Київ : Партнер, 1997. 193 с.

REFERENCES:

1. Bohdanova, O. K. (2003). Suchasni formy i metody vykladannia biolohii v shkoli [Modern forms and methods of teaching biology in school]. Kharkiv : Osnova.
2. Hura, A. N. (2018). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pryrodnychkykh spetsialnostei [Information and communication technologies in the training of future teachers of natural sciences]. *Molodyi vchenyi*, 7(59), 64–66.
3. Dychkivska, I. M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv : Akademvydav
4. Kyzenko, V. I. (2002). Osoblyvosti zastosuvannia metodiv navchannia na fakultatyvnykh zaniattiakh [Features of applying teaching methods in elective classes]. *Biolohiia i khimiia v shkoli*, (5), 6–13.
5. Slipchuk, I. (2006). Dydaktychni mozhlyvosti informatsiinykh tekhnolohii u navchanni biolohii [Didactic potential of information technologies in teaching biology]. *Biolohiia i khimiia v shkoli*, (5), 32–34.
6. Yaroshenko, O. H. (1997). Hrupova navchalna diialnist shkoliariv: Teoriia i metodyka [Group learning activities of schoolchildren: Theory and methodology]. Kyiv : Partner.